

6. Delez Zh., Gvattari F. Rizoma [Tekst] / Filosofija jepohi postmoderna. – Minsk, 1996.

7. Kastel's M. Informacionnaja jepoha: jekonomika, obshhestvo i kul'tura [Tekst] / M.Kastel's. – M.: GU VShJe, 2000.

8. Kastel's M. Mogushhestvo samobytnosti [Tekst] / Novaja postindustrial'naja volna na Zapade. Antologija. – M., 1999. – S.304.

9. Lotman Ju.M. Semiosfera [Tekst] / Ju.M. Lotman. – SPb.: Iskusstvo–SPB, 2000.

10. Luman N. Vlast' [Tekst] / N.Luman. – M.: Praksis, 2001. – 256 s.

11. Mart'janov V.S. Transformacija simvolicheskoj vlasti v informacionnom obshhestve [Tekst] / V.S. Mart'janov // Diskurs–Pi: Nauch.–prakt. al'm. – Ekaterinburg, 2002. – Vyp.2. – S.29–31.

12. Stiglic Dzh. Kuda vedut reformy? (K desjatiletiju nachala perehodnyh processov) [Tekst] / Dzh.Stiglic // Voprosy jekonomiki. – 1999. – Vyp.7. – S.4–30.

13. Shtompka P. Sociologija social'nyh izmenenij [Tekst] / P.Shtompka. – M.: Aspekt–Press, 1996.

14. Alexander J. The Civil Sphere [Text] / J.Alexander. – N.Y.: Oxford University Press, 2006.

15. Alexander J. The Meanings of Social Life. A Cultural Sociology [Text] / J.Alexander. – N.Y.: Oxford University Press, 2003.

16. Eisenstadt Sh. Frameworks of the Great Revolutions: Culture, Social Structure, History and Human Agency [Text] / Sh.Eisenstadt // International Social Science Journal. – 1992. – V.44. – No.133. – P.207–208.

17. Eisenstadt Sh. Paradoxes of Democracy [Text] / Sh.Eisenstadt. – Washington: Johns Hopkins University Press, 2002.

18. Lefort C. Le myth d'Un et dans le fantasme et dans la réalité politique [Text] / C.Lefort // Psychanalyses. – 1983. – No.9. – P.42.

19. Thompson K. Moral Panics [Text] / K.Thompson. – London: Routledge, 1997. – 176 p.

Slavina O. V., graduate student, Oles' Honchar Dnipropetrovs'k National University (Ukraine, Dnipropetrovs'k), helga_17@bk.ru

Symbolic management of political transformations as postmodern technology of changes ordering

The article attempts to identify the category of symbolic management from the positions with the networking, semiotic and synergetic approaches. The author argues that the social system at the bifurcation state can be derived from it on the basis of new symbolic structures. In this perspective, the symbolic management is understood as a political tool to use symbolic resources to improve the manageability and efficiency of the system. To confirm this, there is some description of the prerequisites of increasing managerial capacity of the components in symbolic universe, the main characteristics of symbolic management and its technological advantages over traditional methods of change management.

Keywords: political transformations, technology, symbolic matrix, symbolic management.

Славина О. В., аспирантка, Днепропетровский национальный университет им. О. Гончара (Украина, Днепропетровск), helga_17@bk.ru

Символическое управление политическими трансформациями как постмодернистская технология упорядочивания изменений

Предпринята попытка определения категории символического управления с позиций сетевого, семиотического и синергетического подходов. Автор утверждает, что общественная система, оказавшаяся в состоянии бифуркации, может быть выведена из него на основе новых символических структур. В этом ракурсе символическое управление понимается как политическая технология использования символических ресурсов для повышения управляемости и эффективности развития системы. В подтверждение этого в статье рассмотрены предпосылки возрастания управленческого потенциала компонентов символического универсума, основные характеристики символического управления и его технологические преимущества по сравнению с традиционными способами управления изменениями.

Ключевые слова: политические трансформации, технология, символическая матрица, символическое управление.

* * *

УДК 328.1

Стойко О. М.
кандидат політичних наук,
науковий співробітник, Інститут держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України
(Україна, Київ), starkol@gmail.com

ОСНОВНИ ТЕНДЕНЦІЇ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН СУЧАСНОСТІ

Виділено спільну рису інституційних реформ, що мають місце в авторитарних та демократичних режимах – плюралізація політичних інститутів та відносин між ними. Вона проявляється у: 1) зростанні кількості транзитних переходів до демократії; 2) реформі демократичних інститутів (виборчої системи, збалансування відносин між виконавчою та законодавчою владою); 3) децентралізації.

Ключові слова: інститути, демократизація, теорія раціонального вибору, плюралізм, вибори, президент, парламент, децентралізація.

Важливість інститутів для суспільства і держави визначається їх стабільністю та функціями, які вони виконують. Це, по-перше, встановлення обмежень, завдяки чому діяльність акторів організується певним чином, що знімає невизначеність у відносинах між ними; по-друге, компенсація ризиків за рахунок підтримання інституційної рівноваги: інтереси акторів узгоджуються таким чином, що не суперечать один одному; по-третє, мінімізація транзакційних витрат, необхідних для підтримання інституційної рівноваги.

Один з основоположників теорії інститутів Д.Норт визнавав, що стійкість інститутів жодною мірою не суперечить тому факту, що вони постійно зазнають змін. Це відбувається або в результаті еволюційного розвитку – інкрементальні зміни, або радикальних подій (революції, завоювання) – дискретні зміни [1, р. 6]. При цьому останні ніколи не є абсолютно дискретними, оскільки кожне суспільство має власні неформальні обмеження. При цьому він також виділяв таку властивість інститутів як само посилення, що утруднює завдання щодо їх зміни. Найбільш очевидні зміни інститутів відбуваються у ході переходу від авторитарного до демократичного режиму і вони є об'єктом дослідження низки вчених: Б.Вейнгаста, Дж.Елстера, А.Лейпхарта, Дж.Коломера, П.Пірсона, А.Пшеворські, У.Райкера, Т.Сконпол, К.Шеплса, Г.Хейла та інших. Завданням цієї статті є пошук спільних рис, характерних для інституційних змін у репресивних режимах і сталих демократіях.

Базовим припущенням для обох випадків є те, що політичні актори виходячи з егоїстичних міркувань прагнуть до збільшення своєї влади. Їх підтримка існуючих чи альтернативних політичних інститутів значною мірою залежать від того, чи зможуть вони після інституційної реформи залишитися при владі або посилити свої позиції, і як довго це триватиме.

Очікування акторів щодо отримання влади визначаються ступенем їх включеності в існуючий інституційний режим та його особливостями, що можуть створювати загрози для них у майбутньому. Ситуація непевності, що загрожує інституційній стабільності, з'являється з появою нових політичних, соціальних груп, що домагаються участі у політичному житті. Якщо існуючі інституційні рамки орієнтовані на ексклюзивність (виключність), тобто абсолютну перемогу лише одного актора (політичної партії чи соціального класу з чіткими перевагами) за рахунок інших учасників, то владні актори ризикують втратити

усе, якщо новим суб'єктам вдасться реалізувати свої цілі. Іншими словами, ті, хто перебувають при владі за існуючої конфігурації інститутів, мають усі шанси стати абсолютними невдахами. Для уникнення такої ситуації і мінімізації ризиків невизначеності переможці та невдахи можуть погодитися на зміну інституційних правил, що передбачають більшу включеність і відкритість політичної системи, відмову від гри з нульовою сумою. Такі зміни передбачають розширення виборчих прав; пом'якшення виборчого і партійного законодавства заради появи нових політичних партій у представницьких органах; диференціацію виборних посад: проведення окремих виборів президента і членів парламенту тощо. У результаті такої реформи кількість переможців збільшується і вони починають укладати між собою низку угод щодо поділу владних повноважень. При цьому винагорода за перемогу зменшується одночасно з мінімізацією ризику лишитися поза межами політичної гри. Тобто перехід до розширеної інституційної формули є викликом для тих, хто перебуває при владі, та їх конкурентів, що прагнуть запобігти своїй повній поразці чи відстороненню від влади, гарантувати собі певний мінімальний обсяг владних повноважень.

Підтримка акторами конкретного варіанту інституційної формули визначається їх очікуваннями від її реалізації. Якщо впливові актори постійно програють і не бачать змін на краще у майбутньому, що є типовим для ексклюзивних інституційних рамок, то вони можуть погодитися на зміну існуючих інститутів. Причину відмови від змін і підтримку збереженню статус-кво слід шукати в очікуваннях впливових акторів щодо посилення своїх позицій. При цьому, на противагу ексклюзивним режимам, інституційні правила інклюзивних режимів продукують значну кількість переможців, а отримання ними позитивних результатів та численних вигід полегшує прийняття нових інституційних домовленостей іншими акторами [2, р. 40].

За такого підходу можливо порівняти стратегії інституційних змін у різних контекстах. Керівництво авторитарних режимів може погодитися на лібералізацію чи демократизацію з тих же міркувань, що й актори у демократичних режимах – заради збереження влади, і можуть підтримувати інституційні реформи у напрямі ускладнення формули поділу влади і розширення складу учасників політичної гри. Тобто ключовими є очікування і побоювання акторів, їх стратегія поведінки у випадку непередбачених результатів реформи: адаптація до нових умов чи їх саботування тощо.

Детальний аналіз цих феноменів може пояснити перехід від жорсткого до м'якого авторитаризму, від авторитаризму до демократії, від мажоритарної до плюралістичної демократії чи інших змін в інститутах демократії. Припущення про існування спільної стратегічної моделі, що може бути застосована до усіх типів політичних режимів, допускає існування різного ступеня включеності політичних акторів, властивого як для недемократичних, так і демократичних режимів. Однак це не означає нівелювання концептуальних відмінностей між авторитаризмом та демократією. Йдеться про необхідність виконання мінімуму умов,

необхідних для порівняння: дотримання прав і свобод громадян, широке виборче право і вибори з невідомим переможцем.

Провідною характеристикою такої стратегічної моделі є поступовий перехід до більш включеної, плюралістичної інституційної формули, що проявляється у: 1) прискоренні темпів демократизаційних процесів у різних частинах світу, 2) суттєвих змінах між інститутами демократичного режиму (реформа виборчої системи, удосконалення відносин між виконавчою та законодавчою владою), та 3) передачі повноважень на нижчі рівні державного управління – децентралізації.

Перші переходи до демократичного режиму були зафіксовані у XIX ст. У 1900 р. існувало лише 9 електоральних демократій, які надавали чоловікам право голосування, з-поміж 55 незалежних держав світу (тобто менше однієї п'ятої). У 2000 р. кількість демократій зросла в 10 разів, в той час як кількість незалежних держав зросла менше ніж у четверо: 92 демократії з 191 країни світу (майже половина). Згідно даних Freedom House якщо у 1973 р. 29% країн можна було вважати вільними, то в 2014 р. їх стало 45% [3]. А майже за четверть століття – з 1990 по 2014 рр. загальна кількість електоральних демократій зросла з 41% до 63%. Кількість існуючих демократій, створених у різні періоди, також демонструє тенденцію до зростання. Якщо брати до уваги лише країни, в яких проживало більше 1 млн. осіб, то протягом першої, найдовшої, хвилі демократизації, згідно з періодизацією С.Хантінгтона, з 1828 по 1943 роки виникло лише 9 демократій. 18 стабільних демократій було створено за майже три десятиліття (1944–1973 рр.), а ще 37 демократичних режимів – за 15 років (1974–1988 рр.), а інші 19 – протягом наступних десяти років.

Поширення демократії стало можливим завдяки поширенню тенденції до інституційного плюралізму. Утвердження демократичних інститутів у більшості демократій першої хвилі здійснювалося інститутами, орієнтованими на обмеження. Зокрема 6 з 9 електоральних демократій, що існували на початку XX ст., були парламентськими країнами з мажоритарною виборчою системою, яка зводила політичну конкуренцію до протистояння двох основних партій (Великобританія, Іспанія, Нова Зеландія, Канада, Франція та Швейцарія). Єдиним винятком була президентська республіка – США та два парламентських режими з пропорційною системою виборів у Бельгії та Норвегії. Але обмежувальні демократичні формули, засновані на плюралістичних виборах, спровокували високу кількість невдач у деяких з цих країн та невдалі спроби демократизації не лише у Європі 1920–1930 років, але і у низці колишніх британських колоній в Азії та Африці, що характеризувалися етнічною, релігійною чи мовною різноманітністю.

Набагато успішніше демократизація здійснювалася у парламентських республіках з пропорційною системою виборів. Прикметно, що навіть в 11 європейських демократіях з пропорційним представництвом, які зазнали невдач у період між двома світовими війнами, всі відновили пропорційну систему виборів: 7 у кінці Другої світової війни (Австрія, Бельгія, Данія, Італія,

Нідерланди, Німеччина та Норвегія, яка закріпила пропорційні вибори у Конституції) та 4 після падіння соціалістичного режиму у 1990-х (Естонія, Латвія, Литва, Чехословаччина) [4, р. 71].

Переваги іншого основного елемента інституційного плюралізму та поділу влади – розведені у часі вибори на пост президента та до представницького органу – стали предметом гострих дискусій серед політологів. Але емпіричні дані, зібрані протягом кількох десятиліть, свідчать, що якщо президент хоча б раз обирався на прямих виборах, то відмовитися від них у подальшому досить складно. Винятком є лише Німеччина, яка перейшла до обрання президента Федеральними зборами після Другої світової війни. Більше того, майже у всіх країнах поновлення демократичних інститутів після краху авторитарного режиму супроводжується відновленням прямих виборів президента. Особливо яскраво це проявляється на прикладі Латинської Америки у 1980-х роках [5].

Якщо виходити з того, що існує лише три узагальнених типи демократичного режиму: 1) парламентський з мажоритарною системою виборів, 2) парламентський з пропорційною системою виборів та 3) президентський, до якого відносяться усі його гібридні, напівпрезидентські форми, то можна визначити дві основні зміни у політичному режимі, зумовлених еволюцією демократії. Перша – це зміна виборчої системи, зокрема перехід від мажоритарної до пропорційної чи змішаної системи виборів, результатом якої є формування багатопартійної парламентської коаліції та уряду (Нова Зеландія (1993), Японія (1994)). Друга зміна полягає у трансформації форми державного правління: переході від парламентської до президентської республіки, зумовленому політичною кризою через різну партійну приналежність глави держави та парламентської більшості. Таку реформу здійснила Франція у 1958 р., давши початок V Республіці, та Ізраїль у 1996 р. При цьому жодна з розвинених демократій в ході інституційних змін не пішла шляхом обмеження плюралізму політичної системи. Це стосується і парламентських режимів з мажоритарною виборчою системою. Навіть Великобританія нещодавно погодилася на реформу виборчого законодавства задля ослаблення конкуренції між Консервативною та Лейбористською партіями. На кінець XX ст. з 64 демократій, в яких проживає більше 1 млн. громадян, лише 16% були парламентськими республіками з мажоритарною виборчою системою, а 34% – парламентськими республіками з пропорційною системою, а решта – президентськими чи напівпрезидентськими.

У ході реформ особлива увага приділялася виборчій системі. А.Лейпхарт виділив 70 виборчих систем, які функціонували у 27 сталих демократіях у період 1945–1990 років [6, р. 52–56]. Принаймні 10 з цих країн мали досвід реформування одного чи кількох базових елементів виборів: розміру виборчих округів, типу виборчої системи, зміни відсоткового бар'єру та кількості членів представницького органу (у Франції та Німеччині були випробувані 6 виборчих систем, у Греції – п'ять з 1974 по 1990 роки, Ізраїль, Італія, Японія, Мальта, Нова Зеландія, Норвегія, Швеція). Менш радикальні зміни були здійснені у 7 стабільних

демократіях, а ще сім країн впровадили нові виборчі правила для проведення виборів до Європарламенту. Лише три старих демократії залишили без змін свою виборчу систему у даний період – Канада, США і Швейцарія.

Зміни у процедуру вибору президента було внесено у 12 латиноамериканських країнах протягом останньої чверті XX ст., в результаті чого правило простої більшості було замінено виборами у два тури чи вимогою отримання голосів кваліфікованої більшості. Основні інституційні реформи щодо каденції президента, кількості його строків та відносин з законодавчою та виконавчою гілками влади були впровадженні протягом останнього десятиліття XX ст. у 9 латиноамериканських демократіях: Аргентині, Болівії, Бразилії, Венесуелі, Еквадорі, Колумбії, Перу, Уругваї та Чилі. У більшості випадків ці реформи зміцнювали баланс у поділі влади між законодавчою та виконавчою гілками влади, посилювали вимоги щодо підзвітності президента та створили нові можливості для співробітництва між органами державної влади.

Остання тенденція проявилася у перегляді взаємовідносин між різними рівнями державного управління та наданні права місцевим та регіональним органам влади самостійно вирішувати низку проблем. Децентралізація почала активно реалізовуватися європейськими країнами у другій половині XX ст., і згодом стала ключовим елементом реформ державного управління у більшості країн світу. Їй вдалося знизити ступінь централізації у Франції, яка традиційно сповідувала вірність ієрархічним владним відносинам, а у Великобританії вона набула форми деволуції. Впровадження регіонального самоврядування у низці країн Східної Європи теж є результатом децентралізаційної реформи, яка підняла східноєвропейські органи регіональної влади до рівня їх аналогів у Євросоюзі.

Отже, зміна інституційних правил у напрямі до збільшення плюралізму характерна не лише для країн, що розвиваються, але є типовим явищем для стабільних демократій. Загальносвітова тенденція здійснення плюралістичних інституційних реформ виражається у: 1) зростанні кількості транзитних переходів до демократії; 2) реформах демократичних інститутів (виборчої системи, збалансування відносин між виконавчою та законодавчою владою), 3) децентралізації.

Список використаних джерел

1. North D. Institutions, institutional change and economic performance / D.North. – N.Y.: Cambridge University Press, 1990. – 159 p.
2. Geddes B. Initiation of new democratic institutions in Eastern Europe and Latin America / B.Geddes / In Lijphart A., Waisman C. Institutional design in new democracies. – Berkeley: University of California Press, 1996. – P.15–42.
3. Freedom in the World. Country status and ratings overview, FIW 1973–2014 [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.freedomhouse.org/sites/default/files/Country%20Status%20%26%20Ratings%20Overview%2C%201973–2014.pdf>.
4. Gasiorowski M. An overview of the political regime change dataset / M.Gasiorowski // Comparative Political Studies. – 1996. – Vol.29. – №4. – P.69–83.
5. Mainwaring S., Shugart M. Presidentialism and democracy in Latin America / S.Mainwaring, M.Shugart. – New York: Cambridge University Press, 1997. – 508 p.
6. Lijphart A. Electoral systems and party systems: A study of

twenty-seven democracies, 1945–1990 / A.Lijphart. – Oxford: Oxford University Press, 1994. – 228 p.

Stoyko O. M., PhD in Political Science, researcher of Koretsky Institute of state and law of National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), starkol@gmail.com

Contemporary tendencies of institutional reforms

The general feature of contemporary institutional reforms, implemented in authoritarian and democratic regimes – the pluralisation of political institutions and their interrelations, is defined. It is displayed in 1) the increasing of democratic transit in the world; 2) reforms of democratic institutions (election system, the balance between executive and legislative power); 3) decentralization.

Keywords: institutions, democratization, rational choice theory, pluralism, election, president, parliament, decentralization.

Стойко Е. М., кандидат политических наук, научный сотрудник, Институт государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины (Украина, Киев), starkol@gmail.com

Основные тенденции институциональных изменений современности

Выделена общая черта институциональных реформ, реализованных в авторитарных и демократических режимах – плюрализация политических институтов и отношений между ними. Она проявляется в: 1) увеличении количества транзитных переходов к демократии; 2) реформе демократических институтов (избирательной системы, сбалансирования отношений между исполнительной и законодательной властью); 3) децентрализации.

Ключевые слова: институты, демократизация, теория рационального выбора, плюрализм, выборы, президент, парламент, децентрализация.

* * *

УДК 114:316.7

Гайтан В. В.

аспірант кафедри філософії,
Національний університет “Одеська юридична академія”
(Україна, Одеса), Gaitan_vi@rambler.ru

МІСЦЕ ЛЮДИНИ У ПОСТЗАХІДНОМУ ТА ЄВРАЗІЙСЬКОМУ СЦЕНАРІЯХ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ФЛЕШМОВУ

Доводиться, що флешмоб – це презентація політичних акцій на кшталт перформансу, що надзвичайно театралізує та переводить політику в ранг сценічної діяльності. Саме цей процес і вирізняється в Україні як своєрідна ігрова реальність, яка політично забарвлена, а політика перетворюється на суцільну гру. Це, звичайно, не покращує ситуацію, але цей аспект дуже важливий саме для визначення глобалізаційних факторів вивчення пострадянського простору. Ігрова театралізація – це є один із факторів надмірної політизації суспільства, а, з іншого боку, перетворення політики на видовище, а видовище на політику. В такому просторі легше маніпулювати масовою свідомістю, простіше здійснювати будь-яку політику. Постзахідний та євразійський сценарії модернізації соціокультурного потенціалу України не слід фетишизувати, вони мають доповнювати один іншого.

Ключові слова: гра, сценарій, політична культура, флешмоб.

Флешмоб, як і флеш-імідж – тілесно визначені політичні тушки, які легко переходять з однієї сцени на іншу, які є лише симулянтами великої політичної гри. Все свідчить про те, що народ зневірився. Політична реальність, як й сьогоднішній стан політичного життя на Україні, стан політичної культури свідчить про тотальну деструкцію політики, де політична реклама, політичні шоу, політизація в цілому і перетворення все на постмодерний контекст девальвує по великому рахунку цінності культури та життя в цілому.

Проблема постзахідного сценарію визначена як повернення до п'ятисотрічної давності, доби раннього модерну, що є однозначним з точки зору ментальності сьогоднішньої політичної ситуації. Ці п'ятсот років виглядають як звичайна метафора, хоча справа не в хронологічних рамках і не в самій суті повернення в минуле, а в сутності розвитку, що є вторинним, повторює пройдений шлях. Постзахідний сценарій – це не лише приєднання до ЄС, як вважають інші, а це

сценарій автохтонного типу капіталізму, який обирає та чи інша країна.

Проблематиці комунікативного простору посткомунізму присвячені роботи В. Андрущенко, Є. Бистрицького, А. Гілева, Г. Почепцова [1; 2; 3; 6], проте проблеми перетворення практичної ідеології на флешмоб ідеології не приділялося достатньо уваги.

Мета статті – визначити соціокультурні детермінанти практичної ідеології в масових формах культури та комунікації.

В комунікативному просторі країн минулого СРСР виникає ситуація, коли використовуються всі прозахідні маніпулятивні технології. Технології демократії, а саме вибори, стають електоральними, їх легко фальсифікують і легко керують самою “демократією”, яка фактично нею не є. Так, євразійський сценарій теж можна назвати поверненням в минуле, яке визначається не п'ятисотими, а п'ятидесяти роками, починаючи від створення тих реалій, що розумілися як індустріалізація країни, за сталінським зразком.

Подібний тип індустріалізації пропонується в новому проекті, який визначається як Митний союз, він за своєю ментальністю є сталінським, але не визначається так, як він визначався в 30–ті роки. Проте сутність його не піддається сумніву – треба налагоджувати стосунки, але на яких умовах? В якому режимі, як ці умови корегувати? Не вийшло порвати стосунки, вони все одно залишаються, але ці паралельні сценарії чомусь розходяться.

Захід вважає, що неможливо має бути одночасно і в євроазійському угрупованні, і в ЄС, а Україна певний час наполягала на такій перманентній ролі “сидіння на двох стільцях”, поки Росія не здійснила анексію Криму. Наскільки ця роль вдала і наскільки вдало маневрує той чи інший президент, намагаючись цю роль здійснити – це вже інша проблема, але тут йдеться не скільки про практичну політику, а про теоретичні моделі прозахідних і азійських сценаріїв українського майбутнього.

Досліджуючи українське суспільство на шляху перетворення у західної інтерпретації, яке вийшло за редакцією В. Ісаєва, і містить в собі актуальні розвідки канадських, американських дослідників, свідчить про те, що саме цей відсторонений погляд, що відбувся майже десятиліття тому, зараз є актуальним. Цей досвід дає можливість відчутти дистанцію, відчутти оптику бачення з позиції західних дослідників, що певним чином уникають сьогоднішніх гострих ситуацій зіткнення політиків і політологів, які точаться саме зараз на українському терені.

В. Ісаєв пише, що роки української незалежності – це само по собі вже досягнення, це стає очевидним якщо взяти до уваги такий факт, що українці боролись за незалежність під час Першої Світової війни, але “коли Австро-Угорську імперію було зруйновано, десяти країн, які виборювали незалежність, її не здобула лише Україна” [4]. Проте західні автори так і не дають відповідь про майбутнє, яке можна зазначити лише як національну державність – це ранні роки здобуття незалежності і під цими гаслами формувалась країна. Зараз інший період – період роздумів, а для кого ж тоді люди отримали незалежність? Олігархам стало легше збагачуватись? У інших виникла можливість жити в